

ego

DEZE MAAND

Wim Jesse: **Lijdensweg van een judoleraar. Pag. 3**

H. Lips: **Terug naar Athene? Pag. 4 en 5**

Rien Robijns: **Confrontatie met armoede. Pag. 12**

Loyaal?

Het blad G3 heeft de laatste jaren een hele verandering ondergaan. Tot voor enkele jaren was het een uitgave van de R.K. geestelijke verzorging in de krijgsmacht en als zodanig een der bladen van de geestelijke verzorging dat niet schroomde om de krijgsmacht zeer kritisch te bekijken. Toen over dit laatste in eigen kring ongenoegen ontstond is er een breuk gekomen met de R.K. geestelijke verzorging. G3 is toen niet opgeheven maar is als zelfstandig blad blijven voortbestaan.

Zo'n voortbestaan als blad voor militairen maar nu zonder de subsidie van het ministerie bleek toch financieel niet haalbaar te zijn en langzamerhand heeft G3 zich ontwikkeld in de richting die het thans definitief schijnt te hebben ingenomen, van een blad speciaal gericht op militairen is het, thans in nauwe samenwerking met de vredesbeweging Pax Christi, geworden tot een blad voor burgers en militairen dat zich voornamelijk bezig houdt met het vraagstuk van oorlog en vrede.

In deze nieuwe rol blijft G3 een levendige belangstelling koesteren voor wat er in de krijgsmacht gebeurt en het wekt dan ook geen verbazing dat in het maart-nummer een uitvoerige beschouwing wordt gegeven, van de hand van Jan Stoof, die als redactie-sekretaris van G3 optreedt, over de verschillende rapporten die de laatste tijd door de verschillende richtingen van geestelijke verzorging in de strijdkrachten zijn uitgegeven. Dat daarbij het rapport van de humanistische raadslieden, Nu en Straks, bijzondere aandacht krijgt met het aanmoedigende schouderklopje „Hoe je ook over de humanistische G.V. mag denken, niet kan worden ontkend dat haar bijdrage aan de discussie over de G.V. in de krijgsmacht tot nog toe de meest zinnige is”, is voor ons natuurlijk erg komplimenteus maar de feestvreugde daarover wordt aanzienlijk getemperd doordat in hetzelfde nummer een indeling voorkomt van bladen die op de een of andere manier met de strijdkrachten te maken hebben en waarbij het blad van de humanistische geestelijke verzorging EGO, door de redactie van G3 wordt ingedeeld bij de „loyale” bladen.

Nu betekent het woord loyaal oorspronkelijk „eerlijk, trouw, oprecht” maar ik ben bang dat G3 dat toch niet helemaal bedoelt, veeleer zal de bedoeling zijn om uit te spreken dat waar EGO mede gesubsidieerd wordt door de minister van defensie het zich dus zodanig opstelt dat het „betrouwbaar” is voor het militaire apparaat. Wiens brood men eet, diens woord men spreekt, enz.

Nu heeft de humanistische geestelijke verzorging zich van het begin af aan beijverd om duidelijk te maken dat de militaire autoriteiten niet op ons kunnen rekenen, dat wij in de strijdkrachten werken voor de man en niet voor het apparaat en dat wij ons tegen het apparaat zullen verzetten als dat nodig is om der wille van de mensen.

Wij hebben ook, meen ik, door de manier waarop we ons werk deden, en b.v. ook door de manier waarop wij ons in EGO vaak kritisch opstelden t.a.v. het apparaat, getoond dat deze woorden menens waren.

Maar het heeft op de huidige redactie van G3 geen indruk gemaakt, zonder een verdere argumentatie zijn we ingedeeld bij de „loyalen”. Als je op dezelfde wijze redeneert t.a.v. G3 zou je dus moeten stellen dat G3 toen het nog subsidie kreeg van de minister van defensie steeds „loyaal” is geweest t.a.v. die minister en dat het thans, onder de financiële bescherming van Pax Christi dus wel „loyaal” zal zijn t.a.v. deze beweging.

Ik geloof daar echter niets van, ik heb voldoende vertrouwen in de onafhankelijkheidszin en de kritische geest van de redactie van G3 om te verwachten dat er een onafhankelijk, openhartig en kritisch beleid gevoerd zal worden.

Om deze reden hebben wij sympathie voor G3 en willen we graag goede vrienden blijven.

Maar juist van je vrienden kan je het slecht hebben dat ze tot een ongenueanceerd en kwetsend oordeel komen. RED.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 5, mei 1971
10de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgiro-rekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

„Laat pa en moe maar hollen. Een hondenshow dat is niks voor mij”. René Blansjaar ontmoette dit ventje in de Amsterdamse RAI.

De lijdensweg van een judoleraar

Dit is het verhaal van een judoleraar. Een van de velen die het aandurfde om op eigen initiatief en uit eigen middelen een sportjudo-school te stichten. John Philips, een 36-jarige Amsterdammer kozen wij uit. Waarom? Omdat hij een maand geleden een droom in vervulling zag gaan. Toen opende niemand minder dan Anton Geesink aan het Delflandplein in Amsterdam de hypermoderne sportschool John Philips. Voor hem betekende deze stap het einde van tien jaar scharrelen.

John Philips zeulde in een open vrachtwagen met matten en materiaal van de ene kant van de stad naar de andere. Maar John Philips die in 1957 na jaren als electricien te hebben gewerkt naar het CIOS te Overveen ging en daar zijn judo-grad haalde toonde in die tien jaar dat hij een doorzetter is. Evenals in de periode op het CIOS — „wat was ik daar verschrikkelijk serieus zodat ik de gein gewoon gemist heb” — was hij ook nu niet van zijn doel af te brengen. Met de hulp van de gemeente Amsterdam — „geen financiële” — werd zijn ideaal verwezenlijkt.

John Philips, zeker geen Anton Geesink die dankzij zijn prestaties op zijn vele collega-leraren een enorme voorsprong had is na lang ploeteren geslaagd. Zijn school staat er. Dat hij ferm in de schuld zit interesseert hem niet. Hij staat op eigen benen.

„Ik begon in een zandwoestijn in de nieuwe wijk Osdorp. Toen ik in 1960 van het CIOS kwam moest ik iets. Ik had mijn diploma als judoleraar. Maar daar sta je. Wat moet je, waar kan je beginnen. In een school kreeg ik ruimte in een gymnastieklokaaltje. Na een korte actie veroverde ik twintig leerlingen. Je zult het niet willen geloven maar in die dagen werkte ik bijna 24 uur per dag. Na een jaar hard buffelen zag ik mogelijkheden in de binnenstad. Op de Da Costakade kwam een zaaltje vrij. Ik tikte een oud bestelwagentje op de kop en vanaf dat ogenblik had ik meer armslag. De matten gingen van Osdorp mee naar het nieuwe domein. Op deze wijze verdeelde ik mijn lessen. Dat hinken op twee gedachten redde me. Ik kon wat geld overhouden en ik diende bij de gemeente een verzoek in voor een eigen ruimte. Maar de vraag is natuurlijk altijd groter dan het aanbod. Gedurende mijn CIOS-jaren had ik een redelijk contact opgebouwd met de gemeentelijke inspectie voor de lichamelijke opvoeding. In de zomer stond ik met vele collega's in de

RAI. Daar hielpen we de zaterdagmorgenrecreatie op poten zetten. Dat heb ik altijd met hart en ziel gedaan. Ik ging ervanuit dat je de jeugd alles moet meegeven. Judo is een sport die je niet zo maar onder de knie krijgt. Als de leraar zich er al te gemakkelijk vanaf maakt, val je door de mand. Ik vermoed dat de gemeente me voor deze activiteiten tegemoet wilde komen. Via de heer Kupers kwam ik in contact met de sportraad. Aanvankelijk stond ik op het tweede plan. De ruimte in de oude RAI was eigenlijk ter beschikking gesteld van de NAJA, de toenmalige amateurjudoassociatie. Maar de NAJA weigerde, toen kon ik daar beginnen. Met een aantal vrienden knapte ik de boel op. Ieder jaar kwam er iets nieuws. Na een paar jaar was mijn eerste echte school uitgegroeid tot een volwaardig sportinstituut. Na een paar jaar was mijn domein volledig gemoderniseerd. Toen kwam de onheilstijdning dat de oude RAI binnen korte tijd zou worden afgebroken. Ik werd er gek van. Ik weet echt niet meer wat er aan de Ferdi-

nand Bolstraat zou komen. Een operagebouw, een hotel. Met al je centjes in zo'n project zie je de contouren van een debacle voor je. Wat moest ik doen en weer stapte ik naar de gemeente.

In 1966 vroeg ik via allerlei weggetjes een bouwterrein aan. Het voert te ver om precies te vertellen wat ik er voor heb moeten doen. Dag en nacht was ik ermee bezig. In mei 1970 werd de eerste paal geslagen. Een jaar later stond de school. Een van de modernste in Amsterdam. De gemeentelijke medewerking hield wel consequenties in. Zij wilden mijn school huren voor de schooljeugd. Zolang een van de scholen hier in de omtrek nog geen eigen gymzaal heeft zitten ze bij mij. Waarom heeft het mij zoveel moeite gekost? Laat ik er vanuit gaan dat we allemaal met deze problemen worstelen. Alleen voor jongens die zelf veel op de mat hebben gestaan en gepresteerd ligt dit iets gemakkelijker. Het is logisch dat een Geesink meer medewerking krijgt. Zijn naam alleen al trekt jongens op de judo af. Dat vind ik ook niet erg. Wel jammer is dat het vele collega's zo'n lange strijd niet vol houden en voortijdig stoppen. Het aantal studiegenoten dat nog werkzaam is als leraar kan op een hand worden geteld. Doodzonde. Zelf ben ik nooit een topjudoka geweest. Tweemaal heb ik de Nederlandse ploeg gehaald. In Rotterdam en in Wenen deed ik mee aan de Europese kampioenschappen. Ach je weet hoe dat gaat; met klein verschil verliezen en je bent uit het nieuws. Maar je mag nooit stil blijven staan. Deze maand ga ik samen met Anton Geesink voor enige tijd naar Japan. Als ik terug ben hoop ik de nieuwe verworven kennis op mijn leerlingen over te dragen. Het klinkt erg idealistisch, maar moet je dat niet zijn om iets te presteren? Anders moet je stonpen!”

WIM JESSE

Terug naar Athene?

De democratie is vandaag in opspraak. Zeker we voelen ons nog allemaal democraten en als we ons systeem vergelijken met het Russische (wat overigens meestal met een aan hoogmoed grenzende oppervlakkigheid geschiedt) dan kiezen we nog altijd, en soms zeer emotioneel, voor onze eigen manier van leven met zijn individuele vrijheid, zijn duizenderlei variaties op economisch, sociaal en cultureel terrein, zijn persvrijheid, zijn vrijheid op politiek en godsdienstig terrein en zijn, vaak versnipperd, politiek parlementarisme

Wat niet wegneemt dat vandaag vele duizenden, en dan vooral jongeren, zich bijzonder ontevreden en ongelukkig gevoelen omdat ze verplicht zijn om te leven in het door ons geschapen democratische paradijs. Men kan wel stellen dat de jongeren toe zijn aan de politieke zondeval, ze zijn volkomen bereid om het paradijs te verraden en te verlaten, ze behoeven er niet eens voor verleid te worden!

Mankeert er wat aan die jongeren of mankeert er wat aan onze democratie? Ik ben zo vrij om het voorlopig op het laatste te houden.

Athene

Athene geldt als het schoolvoorbeeld van een democratie. In deze stad ontwikkelde zich voor de eerste maal een regeringsvorm waaraan door alle vrije burgers werd deelgenomen.

Het is goed daar bij te bedenken dat Athene in die tijd met het omliggende Attica een geheel vormde en ongeveer twintig duizend vrije burgers telde.

In de Volksvergadering die regelmatig werd belegd beslisten de gezamenlijke burgers over alle belangrijke zaken hun stad betreffend. Omdat het ook in Athene onmogelijk was dat alle burgers zich met alle bijzonderheden bemoeiden was er daarnaast de Raad van Vijfhonderd, gekozen uit de verschillende districten, uit wier midden bovendien een Dagelijks Bestuur werd aangewezen. Alle vrije burgers van Athene hadden in hun leven wel eenmaal zitting in deze Raad van Vijfhonderd. Ook de rechtspraak was in handen van de burgers zelf, voor ieder proces van enig belang werd eveneens een groep van vijfhonderd burgers opgeroepen.

Het bovenstaande betreft de formele democratie, die informele bestond uit de grote mate van vrijheid van meningsuiting en verdraagzaamheid die als regel in Athene heerste. Natuurlijk is kritiek mogelijk op de Atheense democratie. Het was een regering van vrije manlijke burgers; slaven, vrouwen en vreemdelingen namen er niet aan deel, bovendien moesten in een regeringsvorm waaraan alle burgers deelnamen alle menselijke ondeugden van onverschilligheid tot en met om-

koopbaarheid hun kans krijgen. Men kan ook aanvoeren dat de verdraagzaamheid soms lelijk in de knel kwam, een aantal wijsgeren moest op beschuldiging van goddeloosheid de stad verlaten. Socrates werd zelfs ter dood veroordeeld.

Maar het is evenzeer waar dat Socrates gedurende vijf en dertig jaren zijn meningen vrij heeft kunnen verkondigen en wat vooral belangrijk is: in de 250 jaren dat de Atheense democratie heeft geduurd hebben vele vrije burgers het gevoel gehad dat zij als volwaardige mensen aan het bestuur van hun geliefde stad konden deelnemen. In deze stad ontwikkelde het menselijk denken zich voor de eerste maal in vrijheid.

Indien we de Atheense democratie wat nader bekijken dan is kenmerkend dat hoewel een zekere mate van vertegenwoordiging er ook niet heeft ontbroken de directe deelname van alle burgers er de grondslag van was. In Athene heerste een „directe” democratie, met deelname van alle betrokkenen, het was wat tegenwoordig wel wordt genoemd een „participatie-democratie”.

Het is duidelijk dat de voorwaarden voor deze vorm van democratie dan ook aanwezig waren, het totaal der vrije burgers was beperkt (20.000) het produktie-proces was nog eenvoudig en kon bovendien worden waargenomen door vrouwen en slaven die immers niet aan de democratie deelnamen. Toch is het voor de rest van mijn betoog noodzakelijk om in gedachten te houden dat de democratie eenmaal begonnen is als een participatie-democratie, als een vorm van democratie waaraan alle vrije burgers direct deelnamen.

Democratie als representatie

Na Athene is er vele eeuwen van democratie geen sprake meer geweest. De mens was er blijkbaar staatkundig nog lang niet rijp voor. Het is o.a. om het feit dat de Grieken in een zo vroege periode van de menselijke geschiedenis de democratie tot een staatkundig stelsel en tot een levenshouding van vrije mensen hebben weten te maken dat hun oude cultuur ons zo briljant en uniek voorkomt.

Eerst twee duizend jaar later, in de overgang van de achttiende naar de negentiende eeuw, is opnieuw van democratie sprake. Maar het gaat nu niet langer om stedelijke gemeenschappen van twintig duizend inwoners, het gaat nu om nationale eenheden waaraan miljoenen mensen deelnamen. (Merkwaardig in dit verband is dat het samenvallen in de tijd van groei naar democratie en het ontstaan van nationale eenheden bevorderend heeft gewerkt op het tot stand komen van democratieën maar dat in een later

stadium dit samenvallen een belemmering is geworden voor de uitgroei van internationale democratische verhoudingen.)

Aanvankelijk sloot ook deze democratie, evenals de Atheense, grote groepen buiten. Vrouwen namen aanvankelijk niet aan de democratie deel, slaven waren er niet meer (althans niet in de vorm van blanke burgers) maar de handarbeiders hadden in zekere zin hun plaats overgenomen en zij werden dan ook even prompt (door het verbinden van het fiscaal inkomen aan het kiesrecht) van de democratie uitgesloten. Het heeft altijd nog ongeveer honderd jaar (de tijd van drie generaties) geduurd voordat daarin verandering kwam.

In de zich nu ontwikkelende democratie was echter geen sprake meer van een directe deelname van alle burgers aan de besluitvorming. Via het langzamerhand algemeen wordend „kiesrecht” koos men nu „vertegenwoordigers” die in kleine parlementen (als regel tussen de honderd en zes honderd gekozenen) de beslissingen namens de burgers namen. Deze democratie via de weg der vertegenwoordigers wordt dan ook wel aangeduid met de naam „representatie-democratie”. Het is duidelijk dat een dergelijke representatie-democratie vooral berust op een fundament: het vertrouwen tussen kiezers en gekozenen. Daarmede staat of valt deze vorm van democratie. Aanvankelijk zat dat wel goed. De grote parlementariërs uit het eind van de vorige eeuw en het begin van deze eeuw zijn vaak aanbeden en altijd geëerd (Kuyper, Troelstra, Schaepman en, misschien nog net mee te tellen: Colijn).

Maar in de zestiger jaren en het begin van de zeventiger jaren van deze eeuw, kortom in onze eigen dagen, is dat allemaal al lang voorbij. Onze „vertegenwoordigers” zijn niet alleen heel gewone mannetjes en vrouwtjes geworden maar er is zelfs een stevig wantrouwen tegen hun bedoelingen gegroeid, je moet vandaag als parlementariër van heel goede huize komen om nog enig algemeen vertrouwen en respect te genieten. Hoe komt dat? Er zijn vele redenen maar ik zou er drie willen opsommen:

● De democratie zelf is in discreditie geraakt. De gekozenen slagen er niet langer in de band met hun kiezers te bewaren, zij zijn bovendien al lang niet meer in de ogen van de kiezers de grote deskundigen of de door politieke hartstocht gedrevenen, ze hebben hun deskundigheid al lang moeten afstaan aan wetenschapsmensen en ambtenaren, ze zijn verstrikt geraakt, zoals de kiezers dat ook zelf zijn, in honderden bureaucratische gewassen en uitwassen, ze zijn veel meer geworden in de ogen

van de kiezers tot intrigerende verdeeders van groepsbelangen dan tot de heroïsche vertegenwoordigers van grote staatkundige idealen, ze vormen met elkaar nog nauwelijks een echte elite maar veeleer een groep bevoorrechten, waarvan niemand begrijpt waaraan ze het verdienen en die bovendien nog nauwelijks controleerbaar zijn ook.

● De verbeterde communicatie ontluistert de vertegenwoordigers. Er zou lang over uit te weiden zijn maar een voorbeeld is voldoende: Wie een televisie-opname ziet van een debat in de Tweede Kamer kan daarna op zijn allerbest de indruk overhouden: heel gewone mensen die hun werk, de vertegenwoordiging van de kiezers, op een matige manier verrichten. Om dan maar niet te spreken over de vele malen dat de indruk heel wat minder zal uitvallen.

● De kiezers willen zelf beslissen. Door de vele maatschappelijke en culturele ontwikkelingen (o.a. de verbetering van het onderwijs) is de neiging om zich door anderen in zijn belangen te laten vertegenwoordigen veel minder geworden, men is mondig geworden en wil het zelf doen. Daar komt vooral ook bij dat de plaats van de politieke beslissing veranderd is. Men aanvaardt het niet langer dat over het onderwijs, het bedrijfsleven en de krijgsmacht wordt beslist op een veraf gelegen plaats, het parlement, maar meent dat in de school, het bedrijf en de kazerne zelf de beslissingen moeten vallen en dan door hen die daarbij direct zijn betrokken.

Van representatie terug naar participatie

En daarmee zijn we gekomen aan een merkwaardige omwenteling in de democratie. Begonnen als participatie van vrije burgers, geworden tot vertegenwoordiging door soms aanbeden leiders, maakt zij zich nu op om terug te keren naar het uitgangspunt, de participatie. Maar die terugkeer zal natuurlijk nooit volledig kunnen zijn. De omstandigheden van de Atheense democratie zijn niet terug te roepen. Er zal wel niemand zijn die gelooft dat Nederland (en dat is dan nog maar een klein land) geregeerd kan worden via beslissingen die door alle vrije burgers gezamenlijk worden genomen. Een democratie als in Athene is niet meer mogelijk. De vraag is of we er in zullen slagen een goede combinatie te ontwikkelen uit directe en indirecte democratie, uit representatie en participatie. Dat zal dus moeten betekenen dat grote nationale beslissingen genomen kunnen worden door vertegenwoordigers die weer het vertrouwen hebben van de kiezers terwijl regiona-

le en lokale beslissingen en vooral beslissingen in scholen, bedrijven enz. genomen kunnen worden door de mensen die daarbij direct betrokken zijn. Wil dat mogelijk worden dan zal aan een aantal voorwaarden moeten worden voldaan.

Ik noem er enkele:

● Democratie heeft geen vertegenwoordiging nodig waar de deelnemers zelf nog beslissingen kunnen nemen. En dat is op veel meer plaatsen het geval als thans wordt erkend. Tot in details worden tegenwoordig allerlei zaken „bij de wet” geregeld waardoor er voor mensen in scholen, bedrijven enz. niets meer te beslissen valt. Alles is al vastgelegd in algemene regels en daar is geen verzet tegen mogelijk. Wil er opnieuw een werkelijke participatie (deelname) van de burgers in het democratisch bestuur ontstaan dan is een vergaande decentralisering nodig. De representatie-democratie neigt altijd naar centralisatie, het zijn de vertegenwoordigers in de top die de beslissingen nemen. De enige manier om tot een redelijke combinatie van representatie en participatie te komen zal zijn dat aan de basis, waar gewone mensen nog werkelijk participeren, beslissingen worden genomen en dat vanuit deze basis-beslissingen door coördinerend overleg de grote lijnen voortvloeiende die centraal moeten worden vastgelegd.

● Het gevolg van zulk een gang van zaken zal een grote mate van pluriformiteit aan de basis zijn. Pluriformiteit in schoolorganisaties en -programma's, pluriformiteit in allerlei vormen van ruimtelijke ordening waarin burgers bij de beslissingen zijn betrokken, pluriformiteit in een ongekend aantal mogelijkheden van recreatie. Ik weet dat dit alles de centralisten (d.w.z. de voorstanders van de representatie-democratie) als gevloek in de oren klinkt en ik hoor reeds alle mogelijke tegenwerpingen, dat de meeste mensen toch niet te interesseren zijn, dat het geheel in een grote chaos zal ont-aarden. enz. Het zijn tegenwerpingen van mensen die voor alles hun eigen posities willen behouden en die het mede daardoor aan de fantasie ontbreekt om zich het nieuwe voor te stellen.

● Voor zover gecentraliseerde bureaucratie noodzakelijk blijft zal deze gedwongen moeten worden de algemene lijnen en maatregelen op een soepele wijze te ontlenen aan wat gedecentraliseerd is ontstaan en zal bovendien een bijzondere wijze van openbaarmaking van deze algemene regels moeten worden bevorderd zodat tijdige controle van de centraal te nemen maatregelen mogelijk wordt.

● In opvoeding en onderwijs zal grote aandacht moeten worden besteed aan de mogelijkheid en de wil van de individuele mens om mede te beslissen in wat voor zijn eigen levensontwikkeling nodig is. Ik ben ervan overtuigd dat de wil en de mogelijkheid tot het dragen van verantwoordelijkheid en het mee-beslissen bij ieder normaal mens in potentie reeds aanwezig is maar dat deze door de duizenden vormen van opvoeding en onderwijs zoals deze bestaan in een ontwikkelde representatie-democratie, waarin het altijd weer anderen zijn die voor en over ons beslissen, zijn ingekapseld en verstikt. Het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheid, het teamwork, het mede-beslissen moet in de gezinnen maar vooral in de scholen beoefend worden als de belangrijkste bezigheid die binnen een democratie kan plaats hebben. In deze gedachtengang is de democratisering van het onderwijs het fundament waarop de democratisering van het maatschappelijk leven zich zal moeten voltrekken.

Deze terugkeer van representatie-democratie naar participatie-democratie zal zich vooral ook moeten voltrekken in al die vormen van openbaar leven die niet direct door de overheid worden bestuurd maar waarin de overheid, via de subsidie-politiek, toch een grote invloed heeft. Ik denk aan al die vormen van verenigingsleven, van muziek- en zangverenigingen, allerlei sportverbanden, tot en met organen die het geestelijk leven in ons land beheersen. Ook op dit wijd vertakte terrein heeft zich in de loop der jaren een steeds sterker wordende centralisatie voorgedaan, de tijd dat een gewoon lid van een vereniging nog enige medezeggenschap heeft over wat er in zijn tak van bezigheden gebeurt is al lang voorbij. Ik heb daarover in een voorgaand nummer al eerder geschreven.

Niet terug naar Athene dus maar wel opnieuw geïnspireerd door wat eenmaal in Athene mogelijk was de wegen vinden en bewandelen waardoor gewone mensen weer gewoon kunnen meedoen. Als de democratie niet die weg opgaat dan zal waarschijnlijk de tijd komen dat ze geheel verloren gaat.

H. LIPS

'Wet gedragsregels militairen'

Regering en parlement hebben altijd weinig belangstelling getoond voor het militaire straf-, strafproces- en tuchtrecht. Een enkel voorbeeld. In 1886 kreeg de hoogleraar mr. H. van der Hoeven het verzoek van de regering een ontwerp Wetboek van Militair Strafrecht met Memorie van Toelichting samen te stellen. In twee jaar werd het karwei geklaard, maar eerst in 1903 werd het wetsontwerp door beide kamers aangenomen. De invoering liet nog vele jaren op zich wachten. In 1923 was het zover. Tussen verzoek en inwerkingtreding liggen 35 jaar! Ook de Wet op de Krijgstucht dateert uit 1903 en trad in 1923 in werking.

Sinds die tijd heeft er geen grondige herziening van het militaire recht plaatsgevonden. Door hier en daar incidenteel iets te wijzigen heeft men getracht de ergste tekortkomingen op te heffen, maar het gevolg van deze manier van werken is geweest dat het militaire recht een lappendeken is in overwegend conservatieve tinten.

Gelukkig zijn er tekenen van een wat verhoogde belangstelling van de kant van de regering, de Tweede Kamer en allerlei organisaties. Recent is de Memorie van Antwoord met betrekking tot het militair strafprocesrecht uitgekomen en de commissie Lagerwerff heeft na 3½ jaar zwoegen een rapport geproduceerd dat hier en daar wel een bruikbare passage bevat. Organisaties van officieren en onderofficieren hebben advies uitgebracht over het rapport-Lagerwerff en ook de pers heeft er veel aandacht aan besteed. Jammer voor de commissie heeft haar arbeid niet veel waardering gevonden. Dat gebrek aan waardering is echter wel terecht. Na 3½ jaar werken had er wel iets beters uit de bus moeten komen dan een opsomming van meerderheids- en minderheidsstandpunten. Op zijn minst had de commissie een voorontwerp van wet moeten produceren. De P.v.d.A. heeft in haar rapport Doelmatig Defensiebeleid (1968) aangegeven hoe zij in grote lijnen denkt over het militaire straf-, strafproces- en tuchtrecht. Kenmerkend is dat de P.v.d.A. de herziening van bovengenoemd recht ziet in het brede kader van de democratisering van de krijgsmacht. Om deze democratisering daadwerkelijk op gang te helpen brengen hoop ik de komende tijd met een aantal initiatiefwetsontwerpen te komen, n.l. een „Wet Ombudsman voor Militairen”, een „Wet op de Onderdeelsraden” en een „Wet Gedragsregels Militairen”. Deze drie wetten zullen een sluitend geheel vormen, maar ook zodanig worden geformuleerd dat ze afzonderlijk kunnen functioneren.

In de in dit artikel aan de orde zijnde „Wet Gedragsregels Militairen” kan

via hoofdstuk VII-par. 3 een band gelegd worden met de „Wet Ombudsman voor Militairen”. Het beklag over een krenkende of onbillijke behandeling zal dan niet meer via de krijgsraad lopen (of wat daar voor in de plaats komt), maar via de ombudsman voor militairen. Naast zijn normale ombudsmantaken zal de ombudsman voor militairen ook de problemen moeten behandelen, die in de onderdeelsraden niet tot een oplossing zijn gekomen.

Dienstbevel

In de „Wet Gedragsregels Militairen” wordt de nadruk gelegd op de eigen verantwoordelijkheid van de commandant en op de eigen verantwoordelijkheid van de onder zijn bevelen dienende militairen.

In de artikelen 1 en 2 wordt gesteld dat de commandant verantwoordelijk is voor een goede gang van zaken bij een onder zijn commando staande eenheid en dat hij de voor een goede gang van zaken redelijkerwijze nodige maatregelen kan nemen ten aanzien van de onder zijn bevelen dienende militairen. Om een goede gang van zaken gaat het immers, niet alleen in de krijgsmacht maar ook b.v. in het bedrijfsleven.

Aan de andere kant heeft elke militair zijn eigen verantwoordelijkheid. In de artikelen 4 t/m 10 wordt een opsomming gegeven van de gevallen waarin een militair het **recht** heeft of **verplicht** is een dienstbevel niet op te volgen. In artikel 4 wordt nog eens benadrukt dat de militair het recht heeft een dienstbevel niet op te volgen indien bij het dienstbevel niet enig dienstbelang is betrokken. In artikel 6 krijgt de militair het recht een dienstbevel niet op te volgen indien de belangen, die door de uitvoering geschaad worden, van dien aard zijn dat opvolging redelijkerwijze niet mag worden geveerd. Zo zijn er nog enkele artikelen die op zichzelf weinig nieuws brengen, b.v. artikel 7 waarin gezegd wordt dat de militair **verplicht** is een dienstbevel niet op te volgen indien dat bevel in strijd is met de wetten en gebruiken van de oorlog.

Het belangrijkste artikel uit deze reeks is artikel 5. Zoals bekend, is in art. 67 Wetboek van Militair Strafrecht een meerdere/mindere verhouding vastgelegd die op zijn vriendelijkst gezegd de onderlinge samenwerking in de krijgsmacht niet bevordert, maar eerder afstand scheppend werkt. Artikel 5 van de „Wet Gedragsregels Militairen” doorbreekt deze niet-functionele hiërarchie. In genoemd artikel wordt dat als volgt tot uitdrukking gebracht: De militair heeft het recht een dienstbevel niet op te volgen indien het dienstbevel niet wordt gegeven door zijn commandant of door, door de minister van defensie aan te wij-

zen, functionarissen. Onder commandant wordt in dit artikel (en in de gehele wet) verstaan iemand die met een commando is belast, van welke aard dan ook. De in artikel 5 genoemde functionarissen kunnen b.v. zijn de officier van kazernepiket en militairen behorende tot de Kon. Marechaussee. De in artikel 67 Wetboek van Militair Strafrecht vastgelegde meerdere/mindere verhouding kan gehandhaafd worden voor zover het de opvolging in commando betreft.

Naast het recht en de plicht een dienstbevel te weigeren is het ook mogelijk dat de militair gebruik maakt van artikel 90, nl. beklag over een ontvangen bevel. In dat geval wordt de verplichting om het ontvangen bevel op te volgen, niet opgeheven. Uiteraard is elke militair verantwoordelijk voor de beslissing die hij in een bepaald geval neemt. De rechter zal in voorkomend geval uitmaken of er juist is gehandeld.

Gedragsregels

Het hoofdstuk „gedragsregels” valt uiteen in een paragraaf verplichtingen, een paragraaf verbodsbepalingen en een paragraaf gedrag in krijgsvangenschap. De militair is verplicht de uit zijn gewone werkring voortvloeiende werkzaamheden naar behoren te verrichten (art. 20) en tevens is hij verplicht mee te werken aan een goed verloop van de huishoudelijke dienst (art. 21). Deze twee artikelen zijn de belangrijkste. Hier wordt verschil gemaakt tussen de werksituatie en al die dingen die nodig zijn om het werk, waar het uiteindelijk om gaat, goed te kunnen verrichten. In de nu aan de orde zijnde wet is deze deling van belang i.v.m. de straffen en beloningen die kunnen worden gegeven.

In de „Wet op de Onderdeelsraden” zal nader worden uitgewerkt welke bevoegdheden aan de onderdeelsraden kunnen worden toegekend, waarbij vooral aandacht zal worden besteed aan bevoegdheden met betrekking tot de huishoudelijke dienst.

De militair is verplicht zodig andere dan de uit zijn gewone werkring voortvloeiende werkzaamheden te verrichten wanneer het belang van de dienst of het algemeen belang dit vordert (art. 22). Dit artikel is opgenomen om het mogelijk te maken militairen in te zetten bij b.v. een watersnoodramp of bij werkzaamheden zoals onlangs zijn verricht in de Biesbosch.

In artikel 25 wordt gezegd dat de militair verplicht is aan opsporingsambtenaren medewerking te verlenen. Echter alleen op uitdrukkelijk verzoek van de opsporingsambtenaren, dit om te voorkomen dat „spontaan” hulp wordt verleend.

In de paragraaf verbodsbepalingen zijn enkele artikelen opgenomen die

gemakkelijk misverstand kunnen wekken bij eerste lezing. In artikel 32 wordt het de militair verboden zonder toestemming van de tot straffen bevoegde commandant bij een eenheid van de krijgsmacht vergaderingen te houden, intekenlijsten te laten rondgaan, bijdragen te vragen, biljetten aan te slaan of inzamelingen te houden van welke aard of tot welk doel ook. In het verleden zijn er moeilijkheden geweest op dit punt. Militairen zijn gestraft omdat ze biljetten hadden opgehangen die een bepaald standpunt t.a.v. de NAVO tot uitdrukking brachten (een anti-NAVO standpunt). Andere biljetten zijn echter ook denkbaar, nl. biljetten die propaganda maken ten gunste van het Portugese optreden in Angola of de Zuidafrikaanse rassenpolitiek. De een zal de eerste categorie biljetten waarderen, de ander de tweede categorie. In beide gevallen kan verdedigd worden dat de krijgsmacht niet de plaats is om op deze wijze, zonder toestemming van de commandant, een politieke strijd uit te vechten.

Artikel 33 ligt in het verlengde van artikel 32. Hierin wordt gesteld dat het de militair verboden is in uniformkleding vergaderingen met een politieke strekking bij te wonen of deel te nemen aan betogingen en optochten, tenzij de commandant toestemming geeft. Om eens een „rechts” voorbeeld te geven: het is ongewenst dat militairen in uniform deelnemen aan een betoging ten gunste van toetreding van Franco-Spanje in de NAVO.

Met nadruk wil ik zeggen dat deze artikelen op geen enkele manier een beletsel hoeven te vormen om politieke vergaderingen binnen kazerne of legerplaats te organiseren. Op dit soort vergaderingen kunnen natuurlijk ook biljetten worden gebruikt die het standpunt van een politieke partij of groepering tot uitdrukking brengen, kunnen inzamelingen worden gehouden enz. Bij een soepele toepassing zullen deze artikelen geen problemen opleveren. De minister van defensie is uiteindelijk verantwoordelijk voor het beleid dat gevoerd wordt.

In progressieve kringen wordt nogal eens gewezen op het gevaar dat een krijgsmacht, bestaande uit vrijwilligers, een „staat in de staat” gaat vormen. Aangezien het in de lijn der verwachtingen ligt, dat de krijgsmacht in de toekomst op zijn minst voor een veel groter deel dan nu het geval is zal bestaan uit vrijwilligers, is het gewenst nu reeds maatregelen te nemen om bovenstaande ontwikkeling tegen te gaan. De drie in de inleiding genoemde wetsontwerpen zullen het onmogelijk maken dat de krijgsmacht een „staat in de staat” gaat vormen. V.w.b. de „Wet Gedragsregels Militairen” zullen de artikelen 32 en 33 het

de minister mogelijk maken in te grijpen als de krijgsmacht zich **als zodanig** zou willen manifesteren bij politieke vergaderingen, betogingen enz.

Beloningen en straffen

Het is gewenst dat een commandant op een bepaald niveau niet alleen de bevoegdheid krijgt een straf te geven maar ook de bevoegdheid krijgt een beloning te geven. Beloningen kunnen alleen worden gegeven indien de militair zijn werkzaamheden op zeer goede wijze vervult en/of een goed verloop van de huishoudelijke dienst ten zeerste bevordert (artikelen 41 en 42). De beloningen kunnen bestaan uit **a** vrij van dienst, ten hoogste twee uur per dag gedurende ten hoogste vijf dagen, **b** een geldbedrag van ten hoogste tien gulden en **c** extra verlof van tenminste één dag en ten hoogste tien dagen. Eenzelfde militair kan slechts tweemaal per maand worden beloond met een geldbedrag (art. 44) en slechts eenmaal per maand met extra verlof (art. 45). Artikel 47 wijst er op dat extra verlof alleen kan worden gegeven ter zake van het op zeer goede wijze vervullen van de werkzaamheden.

De bevoegdheid om beloningen te geven komt toe aan door de minister van defensie aan te wijzen commandanten (art. 48). Op deze wijze kan worden voorkomen dat te jonge commandanten de bevoegdheid krijgen beloningen te geven. Dit moet worden gezien in samenhang met artikel 58, waarin wordt gesteld dat de minister van defensie de commandanten mag aanwijzen die de in de „Wet Gedragsregels Militairen” genoemde straffen mogen geven. Het verdient aanbeveling de bevoegdheid om straffen en beloningen te geven toe te kennen aan commandanten op één niveau, nl. bataljonsniveau en hoger. Van de straffen genoemd in de Wet op de Krijgstucht is in de „Wet Gedragsregels Militairen” niet veel terug te vinden.

Ik heb er naar gestreefd een zekere balans aan te brengen tussen straffen en beloningen. Het resultaat is dat als hoofdstraffen overblijven **a** een berisping, **b** extra dienst van ten hoogste twee uur per dag gedurende ten hoogste vijf dagen, **c** een geldboete van ten minste één gulden en ten hoogste tien gulden, **d** beperking bewegingsvrijheid gedurende de werkdagen van ten minste één dag en ten hoogste tien dagen en **e** beperking bewegingsvrijheid gedurende de zaterdag, zon- en feestdagen en verlofperiode van ten minste één dag en ten hoogste vijf dagen. De extra dienst moet bestaan uit het verrichten van dienst overeenkomende met de gewone werkkring van de gestrafte.

Het is de vraag of de tot straffen bevoegde commandant de beschikking moet hebben over de straf „beperking

bewegingsvrijheid”. Mocht het antwoord op deze vraag positief luiden dan zal in ieder geval voorkomen moeten worden dat de gestrafte de indruk krijgt dat achteloos het weekend of een andere vrije dag wordt meegenomen in de straf. Een scheiding als boven onder **d** en **e** gemaakt, lijkt dan ook gewenst. Een andere formulering is ook mogelijk, b.v.: beperking bewegingsvrijheid, af of niet onderbroken door weekend, verlof enz. Om het toch wel ingrijpende karakter van de straf wat af te zwakken wordt in art. 57 bepaald dat de straf alleen kan worden opgelegd indien de militair de uit zijn gewone werkkring voortvloeiende werkzaamheden niet naar behoren verricht. Tevens wordt in art. 76 bepaald dat door het beklag over straf of strafreden de uitvoering of de verdere uitvoering van de straf „beperking bewegingsvrijheid” kan worden geschorst.

Bewijs

De gedachte heeft in de loop der jaren postgevat dat de tot straffen bevoegde meerdere zonder enig bewijs zou mogen straffen, het bekende straffen „op bloot gemoedelijke overtuiging”. Deze gedachtengang is niet juist. Wel is het zo dat op dit moment in de Wet op de Krijgstucht ten aanzien van het bewijs niets is voorgeschreven, er worden geen bewijsmiddelen opgesomd. In de „Wet Gedragsregels Militairen” worden de bewijsmiddelen wel opgesomd. Daar de tot straffen bevoegde commandant de mogelijkheid verliest oneigenlijke krijgstuhtelijke vergrijpen af te doen, kan naar mijn mening met een betrekkelijk summier aanduiding worden volstaan. Als bewijsmiddelen worden opgesomd:

- eigen waarneming van de strafoplegger
- rapport van de op grond van artikel 5 (zie „dienstbevel”) door de minister van defensie aan te wijzen functionarissen
- ambtsedige verklaring van opsporingsambtenaar omtrent feiten die hem uit eigen waarneming bekend zijn
- verklaring van verdachte
- verklaring van een getuige
- verklaring van een deskundige
- schriftelijke bescheiden en aanwijzingen van andere aard.

De eerste drie bewijsmiddelen kunnen elk voor zich tot overtuiging leiden bij de strafoplegger. De militair kan zich gedurende de „procesgang” bij laten staan door een raadsman, nl. een door hem gekozen militair behorend tot de eenheid van de krijgsmacht waartoe hij zelf behoort. Ook is de betrokken militair gerechtigd getuigen mee te brengen. Het bewijs dat de militair een gedragsregel heeft overtreden (alleen in dat geval kan er gestraft wor-

Vervolg op pagina 10

Erotiek in de film en wat dies meer zij

Vrijwel gelijktijdig is de Nederlandse boeken- en tijdschriftmarkt verrijkt met twee proeven van (seks-)bekwaamheid. Drs. P. M. H. Cuypers liet bij Bruna voor de somma van f 3,95 *Sexfilms in de bioscoop* verschijnen; Skoop/Kritisch Filmforum gaf in samenwerking met het Boekencentrum NV het extra dikke (drie maanden in een band) nummer *Filmerotiek & Censuur, informatie en enquête*, uit voor een prijs van f 8,90.

Ik schrijf dit allemaal zo uitvoerig op, om u direct maar een duidelijk beeld te geven van „wat koop ik er voor?” Nu, en als ik kort, hard en gemeen wil zijn, dat is niet veel, slechts een enkele blote vrouwenborst, weinig informatie maar wel op een aardige wijze gepresenteerd. Maar alla, ik zal toch over deze filmerotiese exemplaren uitweiden, temeer daar zij passen in het huidige emancipatie-portret van de ero- in de film.

Sexfilms

Allereerst dan het boekje dat Peter Cuypers schreef. Hij is socioloog en volgens de flaptekst „bij uitstek deskundig op het terrein van de sociologie van de film”. Cuypers publiceerde over sexfilms eerder in *Critisch Filmforum* in 1969 en over de frequentie van het bioscoopbezoek van een aantal sociale categorieën in *Communicatie Cahiers* 1968. Voorwaar dus iemand die iets weet van en kan schrijven over film. Maar och heden, wat een teleurstelling is nou dit boekje *Sexfilms* geworden. Behalve een vrij banale inleiding over de diversiteiten van de sex in de film, schrijft hij bladzijden lang filmbeschrijvingen over met toevoeging over lengte, regisseur, uitgever, acteurs en actrices. En dan niet te vergeten, de foto's. Werkelijk *keurige* afbeeldingen van naakte dames, met kleine, slappe, grote, peervormige borsten, die de lezer argwanend, uitdandend, meelijwekkend en beroepshalve aankoekeloeren.

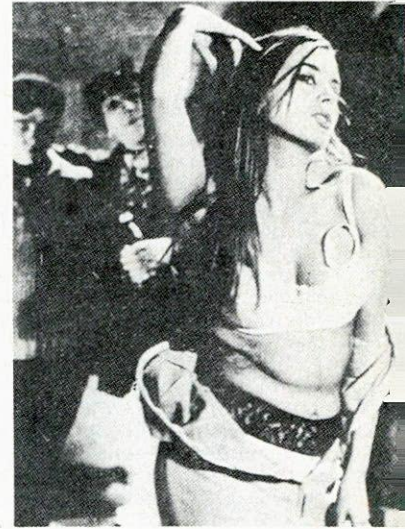
Het is, om niet helemaal negatief uit de hoek te komen, toch een aardig naslagwerk geworden, maar wel voor iemand die geregeld naar de „Bocht” in de Nieuwedijk te Amsterdam gaat en thuis op zijn gemak nog wat wil nagenieten van al dat fraais dat hij in deze twee (unieke) Amsterdamse sexbioscoopjes heeft gezien. Maar om er nou wakker van te liggen, nou nee...

Erotiek

Het tweede vrijblijvende werk op het gebied van de erotiek in de film is op de markt gegooid door het filmtijdschrift Skoop/Kritisch Filmforum. In mijn vorige rubriek tipte ik al de bezigheid van de heren Rob du Mée en Charles Boost; zij zijn een half jaar bezig geweest feiten en meningen voor

Scène uit *Traquenards érotiques*, stoepartijtje voor twee bijrollen

Unreif für die Liebe, Liana Kaarim half ontkleed. (Twee illustraties uit *SEX FILMS*)

dit extra dikke nummer van hun tijdschrift te verzamelen. Die verzameldrift noemden zij *Enquête* en wat daaruit is ontsproten, is inderdaad uniek, dwz. leuke, soms grappige, maar merendeels warhoofdige samschrijverij van vooraanstaande personen die iets te vertellen (!) hebben op het gebied van de film. Enkele citaten mogen dit beeld voldoende duidelijk maken.

Citaat I: „Door een eigenaardige en vermoedelijk alleen in Nederland bestaande bewustzijnsverwarring is de term „onzedelijk” uitsluitend van toepassing op „bloom”. Een film echter, waarin allerlei vormen van agressie op de meest onbarmhartige wijze worden uitgevoerd, is m.i. veel en veel schadelijker en... je ziet bijna geen andere. Dat noem ik onzedelijk.” (Godfried Bomans)

Citaat II: „Voor zover ik kan nagaan heeft de overdaad mij geen schade berekend. Ik ben er zeker niet immuun voor geworden. Misschien een weinig blasé, hetgeen dan zou moeten blijken uit mijn, hierbij gratis toegevoegde, belijdenis dat ook in de cinema de sex nooit open-en-bloom genoeg kan zijn.” (Henk Bos)

Citaat III (bij uitzondering een hele goeie): „Het 8 mm porno-huiskamerformaat biedt alleen maar een hoop gehijg en gesop, gefrunnik en gesodemier, is een slap bourgeois aftreksel van wat men dan sex noemt, tot het je neusgaten uitkomt. Maar geen spleet erotiek.” (Adriaan Ditvoorst)

Citaat IV: „Hoe lang het geleden is weet ik nauwelijks meer. Ook de titel

van de film ben ik vergeten, maar niet de scène: Sophia Loren, de onaantastbare, in mijn ogen, werd onverdrotte in haar massale buste geknepen. Een jaloersmakend gezicht (en gevoel). (H. Tilmans)

En dit zijn dan vier citaten willekeurig genomen en *niet* uit de context van het verhaal van deze personen geruk. Al deze opstellen moeten de lezer de indruk geven dat de erotiek in de film *echt* bestaat en door de heren filmmakers expliciet wordt aangebracht. Vergeet het maar, iedereen denkt over erotiek net zo als over rechts en links goed en fout, en dat wordt meestal door de smaak van het establishment gemaakt, geprezen en uitgevoerd. Slechts twee onthullende artikelen jammer genoeg vulden ze niet het hele tijdschrift, het ene met Hella Haass (lid van de filmkeuring) en over *Zor-dige Films* in Amsterdam-Zuid, geven een waar beeld van de erotiek of zo wilt, vuiligheid, in de hedendaags film.

Een stukje pornografie snijdt het tijdschrift ook nog aan in de vorm van een vertaalde dialoog tussen Bibi Andersson en Liv Ullmann in *Person* van Ingmar Bergman. Gandalf is er niets bij als Alma (Bibi Andersson) haar belevenissen vertelt met twee jonge knullen op het goud-gele strand van Ameland.

Tot besluit: de foto's zijn van goed, z niet uitzonderlijk gehalte. Ze geven weliswaar geen beeld van de erotiek maar laten schuinsmarscheerder heerlijk in de waan, dat alles voor gel te koop is. Tja... PETER MORE

IN DE LONDENSE Royal Festival Hall is 21 april de documentaire *That's the way it is* in première gegaan. Dit beeldverslag draait slechts om één persoon: Elvis Presley. Opnamen voor deze film werden gemaakt in het gokcentrum Las Vegas, New York en Los Angeles. De rolprent moet dezelfde sfeer hebben als die over de Amerikaanse folksinger Bob Dylan.

ORSON WELLES regisseert na 14 jaar weer een film in de VS. Het scenario is van zijn hand; ook de financiering van *The other side of the wind* wordt door hem geregeld. Het verhaal gaat over een regisseur (Welles), die na lange tijd het huidige Hollywood terugziet en daarbij geconfronteerd wordt met de nieuwe opvattingen van jonge filmmakers.

DE BUITENLANDSE persvereniging in Hollywood heeft Albert Finney de Golden Globe toegekend voor zijn rol in *Scrooge*. John Mills en Ali MacGraw werden ook voor het voetlicht gehaald voor resp. *Ryans Daughter* en *Love Story*. Tenslotte kreeg George C. Scott een onderscheiding voor zijn dramatische vertolking van generaal Patton in de gelijknamige film.

Filmroddels

Boven: Orson Welles, met sigaar, terug in de VS.

Links: Burt Lancaster, hier in de *Tijgerkat*, ook voortreffelijk in „Lawman”.

Links onder: Elvis Presley

SNOOPY, de hond van tekenaar Charles Schultz, gaat opnieuw zijn wonderbaarlijke gedachtesprongen toevertrouwen aan het witte doek. Op stapel staat namelijk de tweede Peanuts-film: *Snoopy, come home*. De eerste Snoopy-film, *A boy named Charlie Brown*, waar overigens ook alle bedenkzels van Schultz in meespelen, heeft een geweldig succes in Engeland.

JOHN WAYNE, de 64-jarige supercowboy van Hollywood, begint aan zijn zoveelste western. Titel: *The cowboys* (een erg toepasselijke naam van de heren filmproducers); opnamen vinden plaats in Nieuw-Mexico. Mark Rydell, die menigeen verbaasde door zijn sublieme regie van *The fox* (Anne Heywood) en *The reivers* (Steve McQueen), zal Wayne de nodige aanwijzingen geven.

ONDER HET MELKWOUDE van Dylan Thomas — een tiental jaren geleden op de Nederlandse planken gebracht in de voortreffelijke vertaling van Hugo Claus — wordt verfilmd. Niemand minder dan Richard Burton, Liz Taylor en Peter O'Toole spelen de belangrijkste rollen. Regisseur is Andrew Sinclair, die de buitenopnamen laat „schieten” in Thomas' geboorteland, Ierland.

NA DE OUDSTE, de rijkste, de meest verguisde, kent de Amerikaanse filmindustrie nu ook de jongste filmproducer. Het is Ilya Salkind, 23 jaar oud, hij staat garant voor de begeleiding van Kirk Douglas, Yul Brynner en Samantha Eggar in *The light at the edge of the world*.

DE BRITSE filmpers heeft Michael Winners *Lawman* hogelijk geroemd. Films and Filming heeft deze western twee sterren toegekend, wat zo onge-

veer wil betekenen „ten zeerste aanbevolen”. Burt Lancaster, Robert Ryan, Lee J. Cobb, om de bekendsten maar even te noemen, kregen veel lof van criticus-hoofdredacteur Robert Bean. Vooral Lancaster als de onwrikbare sheriff Maddox blijkt weer eens een gaaf stukje werk te hebben geleverd. DE FILMBIBLIOTHEEK kan weer worden uitgebreid met een „nieuw” boekwerk. Bij de Citadel Press Inc. verscheen namelijk de tweede druk van *The films of Laurel and Hardy*, geschreven door William K. Everson. Het is een lijvige (zo'n 220 bladzijden) beschrijving van alle films die de Dikke en de Dunne hebben gemaakt.

Veel foto's en van elke film afzonderlijk een korte beschrijving, benevens een kritische aantekening over die film. Vooraf twee summiere biografietjes over Arthur Stanley Jefferson en Oliver Norvelle Hardy. De prijs is niet gering: f 18,40. Te koop bij elke goede boekwinkel.

NAVRAAG LEERDE mij dat de Nederlands-Belgische co-productie *Mira*, regisseur Fons Rademakers, het geweldig doet. Het Amsterdamse City-theater b.v. meldde: „Het bezoekersaantal is boven verwachting. In de weekeinden zijn we uitverkocht. Door de week zit de zaal voor 80 procent vol. Wij krijgen erg leuke reacties van het publiek, dat vooral het camerawerk van Eddie Van Enden roemt. En natuurlijk niet te vergeten Willeke van Ammelrooy. In België gaat de film ook goed. Jammer alleen, dat het theater in Leuven de film van het programma moest halen, want *Love Story* maakte zijn opwachting.” Aldus de bedrijfsleiding van het City-theater.

P. J. M.

Alles over de humor (slot)

Vervolg van pagina 7

den, maar moet er niet gestraft worden) kan door de strafoplegger slechts worden aangenomen indien hij daarvan uit het onderzoek door de bewijsmiddelen de overtuiging heeft bekomen (art. 64, lid 2).

Beklag

In het „beklaghoofdstuk” worden onderscheiden beklag over straf of strafreden, beklag over een gegeven bevel en beklag over een krenkende of onbillijke behandeling. Kern van het hele hoofdstuk is dat het beklag niet meer volgens de hiërarchieke lijn aan de orde moet worden gesteld. In alle drie soorten beklag kan de militair zich rechtstreeks wenden tot de in strafzaken bevoegde krijgsraad. Op dit moment is het nog niet mogelijk een andere instantie aan te wijzen dan de krijgsraad zoals we die nu kennen. Zoals reeds gezegd zal in de toekomst (althans dat is mijn bedoeling) het beklag over een krenkende of onbillijke behandeling lopen via de ombudsman voor militairen. De verwachting is gewettigd dat de krijgsraden in vredes-tijd vervangen zullen worden door b.v. militaire kamers bij de huidige rechtsprekende instanties voor burgers. Dient klager zijn beklag in bij de krijgsraad, dan kan hij uiteraard steun krijgen van een raadsman.

Slot

Minister den Toom heeft eens gezegd de steen der wijzen niet te hebben gevonden als het gaat om de herziening van de krijgstuicht.

Met de „Wet Gedragsregels Militairen” heb ik niet de pretentie bovengenoemde steen te hebben gevonden. Ook het ei van Columbus is ver te zoeken. Wel geloof ik dat a het de hoogste tijd wordt de Wet op de Krijgstuicht en het Reglement betreffende de Krijgstuicht te vervangen en b de „Wet Gedragsregels Militairen” een goede basis biedt om de democratisering van het militair straf-, strafproces- en tuchtrecht op gang te brengen. In de nieuwe wet wordt afgerekend met alle 19e eeuwse rimram en wordt getracht nuchter vast te stellen wat noodzakelijk is om de krijgsmacht goed te laten functioneren.

Volwassen mensen dienen beslissingen te kunnen nemen en zelf verantwoordelijk gesteld te worden voor hun beslissingen. De rechter zal uitmaken of de beslissing in een bepaald geval de juiste was.

MR. A. STEMERDINK

Met onze excuses voor het wegvallen van dit deel van het artikel in het maart-nummer.

Er is niet voor niks met tomaten gegooid. Er zijn niet voor niks noten gekraakt. De manifestaties, waarop schrijvers en musici zich afzetten tegen de Vietnampolitiek van de U.S.A., waren er niet voor niks. De geëngageerde kunstenaar zoekt naar mogelijkheden om zijn kritiek en verontrusting met de kunst die hij „uitoefent” in verband te brengen. En laten we de indruk van de soft-drugs niet uitvlakken. De klassieke humoristische opvoering valt door de mand, wordt ontzettend ridicuul als je er al stickjes rokend naar kijkt. Wie nu tegenwerpt, dat een popfestival even vrijblijvend is als een bezoek aan de doorsnee kleinkunstvoorstelling met amusementskarakter, heeft slechts op het eerste gezicht gelijk, afgezien van het feit, dat ik mij niet schaam voor inconsequenties. Is de situatie namelijk ideaal, dan vormt het popconcert in mijn opvatting een soort beloning voor het voortdurend actie voeren en gerichte kritiek afvoeren. Een revolutionair in wording heeft ook recht op ontspanning, nietwaar. Het probleem is nu juist, dat de verkeerde categorie uit onze vrolijke samenleving het theater bezoekt. Meestal niet de mensen die hun engagement in daden omzetten.

Over die verandering is nog veel te zeggen. Ik hoop er binnenkort op terug te komen. Denk maar eens aan de cultus rond de strips: humor met een totaal ander karakter. De invloed van de drugs op de humor verdient ook meer aandacht. Ik geloof namelijk, dat erop den duur geleidelijk aan minder, of in elk geval anders (minder luidruchtig, meer ingetogen) gelachen zal worden.

Zo gauw een taboe verdwijnt, leent het zich nauwelijks meer voor grappen. Een van de oorzaken van het langzaam uitsterven van de mop. De

humor ligt niet meer zo erg op straat. De laatste tijd ligt er, zou een cynisch iemand zeggen, meer vuil op straat, meer staal en bloed. Hans Vervoort geeft in De Nieuwe Linie van 3 oktober een mooi voorbeeld van de veranderingen, waarvan dit stuk met betrekking tot de humor gewag maakt. Een leuk besluit.

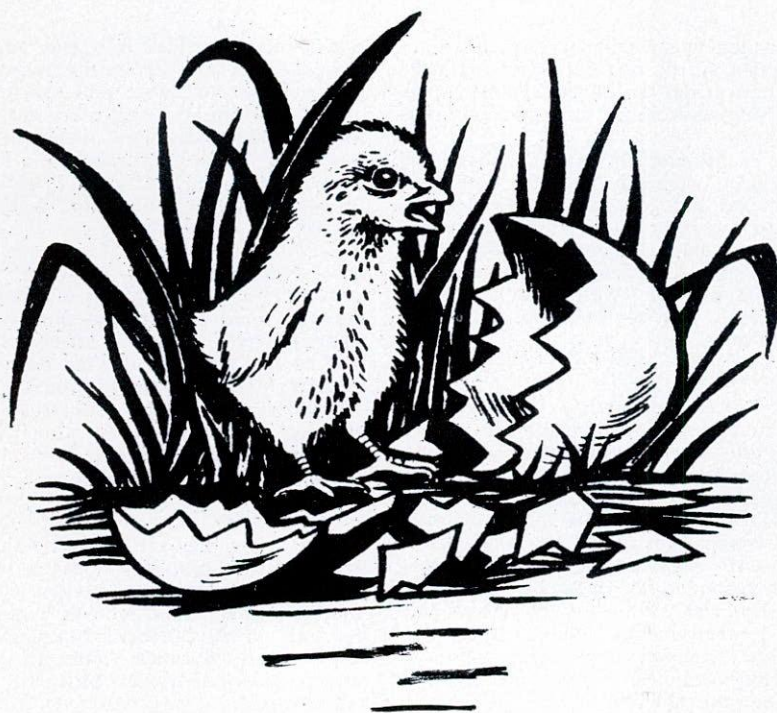
„Laatst mocht ik aanwezig zijn in een grote ruimte waar een aantal mensen met zorgvuldige onthouding van alcohol bezig waren teksten te schrijven die een televisiepubliek zouden moeten amuseren. Ik ben blij dat ik nooit aan zo iets mee heb hoeven doen, want ongetwijfeld zou ik er voor Jan Lul bijzitten, met een groot blanco gemoed en zeer verdrietig. Stel je voor, iemand geeft u een krant en vraagt u om daarover enkele actuele grappen te bedenken. Ik weet zeker dat u dat niet zou kunnen, want ik heb er nooit iets van gemerkt. Daarom hoera voor de enkelen die er wel iets van maken. Zo is er een radioprogramma dat wekelijks een grote reeks sterke politieke grappen uitzendt, elke grap afgerond met een ferme klaroenstoot. Niet dat ik er ooit om kan lachen, want daar zijn ze niet voor. Als je ooit moet lachen om een politieke grap, dan is het bij de gedachte aan de groep die er kwaad om zal worden. De politieke grap is dan ook eigenlijk geen humor, het is een als grap vermomde belediging.

Het sterkste bleek dat bij het Zo is het-programma, dat eigenlijk alleen maar leuk was omdat er zo kwaad op gereageerd werd. Nu, vijf jaar later, is er nog steeds geen goede opvolger van dat programma. Achter het Nieuws en Brandpunt (Buitenspel) hebben het met uitsmijters geprobeerd, rare logge grappen die morsdood van het scherm vielen, maar eigenlijk niet slechter waren dan de grappen die Zo is het vroeger maakte. Waarom doen die grappen het dan nu niet meer? Omdat er geen kwade publieke reactie meer op volgt. De politieke grap is de straat op gegaan en politieke groep geworden, wat natuurlijk een veel effectievere manier is om hetzelfde te bereiken. Geen enkele grap kan immers het effect hebben dat uitgaat van een hasjesj-rokende kabouter in de Amsterdamse raadzaal.

Voor de radio- en TV-programma's lijkt me dat een enorme opluchting. Ze kunnen zich nu beperken tot de dingen die echt leuk zijn. Een beer die om koekjes vraagt, bijvoorbeeld. Of desnoods iets anders.”

Einde van Hans Vervoort. Einde ook van een poging om een antwoord te vinden op de vraag, twee jaar geleden gesteld: „Is leuk nog leuk?” Een heleboel is aantoonbaar niet meer leuk. Hopelijk komt er veel leuks voor in de plaats. NICO HAASBROEK

Kuikens

Vroeger werkte ik in mijn vakantie op een kippenboerderij, afdeling kuikensmesterij, elke twee maanden werden er kuikens geboren, elke twee maanden werden er kuikens afgeleverd. In die maanden gebeurde er heel wat. In het begin moesten ze overal nog aan wennen. Daar stond hun drinkbak, daar konden ze eten. Alles precies op tijd. Zes uur licht aan, tien uur licht uit. Eenmaal per week schoon rap. In het begin werden ze streng geselecteerd en veel nagelopen. De slechtsten werden verwijderd.

Van de toezichthouder hing veel af. Soms zat een kuiken in een hoekje te piepen (piepkuiken), het beestje werd dan onder de lamp gezet. Voor de zwaksten bleef de lamp nog wat langer schijnen. In het be-

gin waren ze allemaal poeslief. Ze wisten nog niets, moesten alles nog leren, later was dat anders. Als hun snaveltjes harder geworden waren, pikten ze elkaar in hun achterste. De grootste lol hadden ze dan. Wanneer ze eenmaal bloed zagen, was het (achter) eind zoek. Pas nadat hun snavels waren geplet, staakten ze hun kannibalisme.

Na een week of negen vertrokken de kuikens. Ze waren klaar. Ze konden afgeleverd worden. Hun hokken werden grondig gereinigd. De nieuwe kuikens konden in een smetvrij hok van start gaan. Niet langer.

Want de eieren van hun opvolgers waren al gelegd.

ROB VAN VUURE

Rekruten

Vanuit ons slaapkamerraam kijken we op een groot gebouw — het opleidingscentrum van de rekruten. Elke twee maanden komen er soldaten, elke twee maanden vertrekken er soldaten. In die twee maanden gebeurt er heel wat. In het begin moeten ze overal nog aan wennen, daar kun je je wassen, daar moet je eten. Alles precies op tijd. Zes uur licht aan, tien uur licht uit. Eenmaal per week grote schoonmaak, gevolgd door inspectie.

In het begin worden ze streng gecontroleerd en veel nagelopen. De onwilligen krijgen extra aandacht. De onwilligsten vertrekken. Van de toezichthouder hangt veel af. Soms voelt iemand zich alleen. Hij krijgt extra aandacht. In het begin is iedereen poeslief. Ze weten nog niets, moeten alles nog leren. Later is dat anders. Dan nemen ze elkaar te pakken. Vooral de zwakke broeders moeten het ontgelden. Sommigen hebben de grootste lol wanneer ze iemand kunnen treiteren.

Geestelijk kannibalisme. Na enige tijd worden de praatjesmakers wat harder aangepakt. Na een week of negen vertrekken de opgeleide rekruten. Ze zijn klaar. Ze kunnen naar hun onderdeel. Het gebouw wordt grondig gereinigd. De nieuwe lichting kan in een smetvrij hok van start gaan.

Twee maanden lang.

Niet langer.

Want hun opvolgers hebben de oproep reeds ontvangen.

ROB VAN VUURE

Marokko- confrontatie met ontstellende armoede

Door de steden van Marokko gaat de volgende bittere grap rond.

„Koning Hassan II gaat incognito door de Medina wandelen. Hij vraagt aan de eerste de beste muzelman, die hij tegenkomt: „En goede man, hoe vind je het nu in ons onafhankelijke land?” De muzelman antwoordt hem: „Geweldig, meneer. Uitstekend. Zon. Vrijheid. Alles.”

„En hoe vind je onze koning, goede vriend?”

„Geweldig, meneer. Hij is modern, hij gaat ons elke week op de televisie voor in gebed. Het is een genoegen hem op zijn witte schimmel naar de moskee van Rabat te zien rijden. Hij zorgt goed voor ons volk.”

„Kijk eens aan, brave man. Ik ben blij dit te horen, want ik ben de koning. En omdat je zo over me spreekt, zal ik al je wensen als in een sprookje vervullen.”

De muzelman begint gelukkig te glimlachen: „Oh, sire, geeft u me dan alstublieft een paspoort.”

In Nederland werken volgens cijfers van december 1970 nu ongeveer 20.000 Marokkanen. Twintigduizend gelukkigen, die wel een paspoort hebben gekregen, die na een verwoede selectiestrijd in eigen land de kans hebben gekregen het vuile werk in onze Nederlandse fabrieken te mogen opknappen en na hun arbeid zoet kunnen rusten met zijn vieren of achten op een kamer. In stapelbedden. Onder omstan-

digheden, waar wij onze neuzen voor ophalen en die ons door diepe menselijkheid bedreven de pen doet grijpen ter totstandkoming van een grimmig rapport.

Zie: in Marrakech, in het zuiden van Marokko, spraken we een man, die drie jaar het geluk heeft gehad zo te mogen werken en leven en hij zegt: „Ik heb daar duizenden guldens aan overgespaard. Ik leef hier nu met mijn familie als een welgesteld man. Ik kon toen wat beginnen. Ik kon toen investeren.”

Impressie

Het is goed het grazige Hollandse polderland te verlaten om na een vliegreis van zo'n vier uur voor een korte impressie uitgeworpen te worden in een land, waar mensen vechten om als gastarbeider naar West-Europa te mogen worden gestuurd, dat ongelooflijk arm en corrupt is, waar politieke partijen verboden zijn, waar het onderwijs op erbarmelijke leest is geschoeid. Waar mensen, die enkele jaren het „geluk” hebben gehad de Westerse weelde verder te schragen, de nieuwe rijken van hun land zijn.

Twee dagen Marokko. Op uitnodiging van Martin Air Holland, dat een nieuwe DC 9 introduceerde en het Marokkaans Verkeersbureau, dat in Nederland een willige markt voor het land blijkt te vinden. Twee dagen van uitbundige recepties en een aarzelende confrontatie met ontstellende armoede.

Een beeld. We rijden over een smalle weg, die zich van serpentine naar serpentine door het Atlas-gebergte kronkelt. De rotsen zijn ruig-rood, het uitzicht is adembenemend, de temperatuur zalig en de lucht zuiver als kristal.

De goudvinken snellen door het gebergte.

Alsof een primitieve tam-tam hun komst heeft aangekondigd, duiken op die weg donkerbruine mannen, vrouwen, jongens, meisjes, kinderen de weg op met het produkt, dat de bergbewoner de welgestelde toerist kan aanbieden: een kleurig stuk steen. De verkoop van een kleurig stuk steen betekent immers een dag leven voor de verkoper en zijn familie.

Lemen hutten

De beelden volgen zich op. We noteren lemen hutten met een lichtgat, waar zo'n tien mensen zich plegen op te houden in hun strijd om het dagelijks bestaan. Af en toe een chique hotel. Kortom, het normale beeld in deze landen, waar arm arm blijft en rijk rijker wordt.

Even te voren hadden we gewandeld over de markt van Marrakech, waar de toeristen wonderbaarlijk roepen en vervolgens bijna armen en benen te kort komen om de horde bedelaars en met folkloristisch materiaal beladen kleine zelfstandigen te ontlopen.

Mensen slaan er de godganse dag op

trommels in de hoop, dat muzikale uiting hen enkele dirhams (zeventig cent) oplevert.

Mensen lopen met slangen om hun nek in de hoop, dat dat geld oplevert. Mensen bieden zich aan als gidsen om zo een paar dirham te verdienen met het verdrijven van die mensen die ook een paar dirham willen verdienen. Mensen zitten voor een kameel en wie hen wil fotograferen moet schokken. Mensen belagen de toeristen in horden. Met zelfgebreide petjes, met saheprikkers van inlandse makelij, met inheemse luiten, met kaftans, met potjes, riemen, oorhangers, ringen, kettingen.

Als de goudvinken binnen zijn, drijft heel Marokko handel en zal niemand er aan denken iets anders te doen. De twaalf arbeidsbureaus, die het land rijk is, zijn er dan ook slechts om mensen naar het buitenland te krijgen. Het is niet nodig om bijvoorbeeld voor een nieuw project arbeidskrachten te werven via ingewikkelde advertentiecampaagnes. Ten eerste kunnen niet veel mensen lezen en ten tweede: arbeidskrachten kan men overal oppikken, waar men wil.

Als die goudvinken binnen zijn...

Toerisme

Het is niet voor niets, dat het toerisme een van de voornaamste pijlers is, waarop koning Hassan II (sinds 1962 aan de regering als opvolger van zijn vader Mohammed V) zijn vijfjarenplan, dat van 1968 tot 1973 loopt, heeft gebaseerd. De toeristen moeten immers het geld binnenbrengen, waarmee hij zijn land zegt te willen ontwikkelen. En als het dan moet, is het hem een groot plezier zo'n tachtig Nederlandse journalisten en reisbonzen in zijn land te zien, ook al drinken en eten die dan voor tienduizend Dirhams op. Een snipper publiciteit voor het aantrekken van nieuwe goudvinken is immers nooit weg.

Het is dan ook in de hoop, dat dit ook voor de bevolking enig effect heeft, dat wij kunnen meedelen, dat het toerisme inderdaad blozende cijfers begint op te leveren. Op dit punt lijkt het vijf-jarenplan een succes te worden. In 1967 trokken nog 480.000 toeristen naar Marokko, maar in 1970 bezochten in de eerste tien maanden al een kleine 900.000 toeristen het land, waardoor het gestelde doel — 1,2 miljoen bezoekers in 1972 — haalbaar is. Belangrijker is misschien nog, dat die

toeristen in 1970 niet minder dan 700 miljoen Dirham binnenbrachten, tegen 614 Dirham in heel 1969.

De toerist begint Marokko te ontdekken. Nu men op Europa uitgekken begint te raken, wil men verderop en de Noordafrikaanse Middellandse Zeekust lijkt de eerste plaats, waar een ieder zich heen zal bewegen. Kwamen er bijvoorbeeld in 1962 nog maar 1327 Nederlanders naar Marokko, in 1970 was dit getal reeds gestegen tot ruim 25.000 en dat betekende alweer een record.

Razend tempo

In razend tempo wordt gebouwd om deze stroom bij te kunnen benen. Hotels vliegen als paddestoelen uit de grond, wegen worden verbeterd, vliegvelden vernieuwd. Er komen jachthavens bij, jachtreservaten, stranden, zwembaden, bossen. In 1970 bezat Marokko in de hotels 33.000 bedden voor de toerist, dat was 8.000 meer dan in 1969 en dit jaar komen daar nog eens 12.000 bedden bij. En ter ere van de toerist werden dezer dagen ook nog eens de bestaande strenge deviezenrestricties afgeschaft ter voorbereiding van een volledige convertibiliteit van de dirham.

Een mens blijft dan altijd hopen, dat de toerist niet de enige is, die het in zo'n land goed blijkt te hebben.

RIEN ROBIJNS

De journalist als activist

Ik begon als medewerker aan de stadspagina van een dagblad in een groeiende provinciestad. Een garnizoensplaats met verspreide industrieën. Ik versloeg waterpolo en schreef sappige onzin over „accordeonhuwelijken”: Meestal was ik laaiend enthousiast en dat bleek vooral uit de enorme hoeveelheden bijvoeglijke naamwoorden die ik gebruikte.

Op het ogenblik, een jaar of tien later, werk ik hoofdzakelijk voor de radio. Ik ben journalist geworden en tot de ontdekking gekomen dat een beetje serieus journalistiek bedrijven inderent is aan links zijn of langzaam krankzinnig worden.

In die tussentijd van tien jaar zat ik op de kweekschool, nam ik geprikkeld afscheid van de padvinderij, was ik bij vlagen actief voor extreem linkse organisaties en werd bijna drie jaar in beslag genomen door dienstweigering. In die tijd ook verenderde „Zo is het toevallig ook nog eens een keer” in „Hoep!” en Provo — na te zijn begraven — in de Oranje Vrijstaat.

En nu? Nu weet ik het niet meer. In mijn jeugd werd ik omringd door zekerheden. Die lagen besloten in de padvinderswet, in het onderwijs, de opvoeding, de catechisatie van de Ned. Hervormde kerk. Ik begreep geen snars van worteltrekken. Kon hoogstens een loodlijn op de basis neerlaten. Maar ik was doodsbang of ijdel dat mijn onkunde voor de klas, tussen de leraar en het schoolbord, zou uitlekken. In de hoek staande, dacht ik aan ronde klaslokalen. Thuis hadden we een corveelijst: op woensdag de asbak bij de stoep zetten en vijf keer per week de hond uitlaten. Ik moest de uitgaven van zes gulden zakgeld per maand in een kasboek verantwoorden teneinde geroutineerd te raken in oneerlijk zijn. In de kerk was de preek eenrichtingsverkeer. In de binnenstad was ook eenrichtingsverkeer. De tien geboden verschilden niet veel van de artikelen van de padvinderswet. Een sociaal beroep, een actieve rol in de oecumenische beweging en een verantwoord huwelijk lagen als reële mogelijkheden in het verschild. Zekerheden bij de vleet.

En nu? Nu weet ik het niet meer. Mag ik anderen duidelijk proberen te maken hoe plezierig het vaak kan zijn om het niet meer te weten, onzeker te zijn? Of moet ik mijn arrogantie bedwingen en hun zekerheden, waar zonder ze niet denken te kunnen leven, onaangetast laten? Ook al zetten ze de schemerlamp na verloop van tijd in een andere hoek van de kamer of stemmen ze op de Partij van de Arbeid in plaats van D '66.

Moet ik een enkele reis derde wereld nemen om mijn bijdrage aan de ontwikkelingshulp te leveren of kan ik

beter hier proberen een fractie van de publieke opinie om te turnen. Een noodzakelijk pretentieuze bezigheid. Ik merk dat de linkse pers mij wat betreft de sociale voorzieningen lelijk in de steek laat, maar dat de commercie mij daarvoor wel garanties verstrekt. Maak ik mijn gemotiveerde afkeer van de politiek, zonder welke het een puinhoop zal worden, duidelijk door niet naar de stembus te gaan? Ik weet het niet.

Subcultuur

Wat moet ik met mijn vrienden die zich vastbijten in de subcultuur en vervreemd raken van de buitenparlementaire actie? Op een versleten tapijt staren zij zich blind op fraai getekende strips, waarin de westerse samenleving in friemelige lijntjes wordt gekarikaturiseerd. Wat moet ik met mijn vrienden die hun minachting voor wat zij de arbeider noemen inslikken om zich solidair met hem te tonen met het oog strak op de grote omwenteling gericht. Vrienden die na de revolutionaire arbeid hun minimumloon in pils investeren, omdat druggebruik verwerpelijk is.

Waarom schrijf ik dit stuk?

Omdat ik ontdek heb dat twijfelen geen kwaad kan en minder lastig is dan men geneigd is (niet) te denken. Eveneens door er in zekere zin voor te waarschuwen welk gevaar er in kan schuilen indien dat geaard resultaat in passiviteit. Als je niet weet hoe je twijfelen schrijft, mag dat je er niet van weerhouden toch te schrijven. Ter verduidelijking deze praktische toverformule: Toets eventuele twijfelgevallen aan je geweten, wat zo iets schijnt te zijn als het innerlijk besef van goed en kwaad. Trek vervolgens een conclusie en doe daar iets mee in de praktijk. Het recept: men neme een probleem. Oorlog bij voorbeeld. Volgens mij is dat tenminste een probleem. Men neme Vietnam. Probeert daarna het probleem Vietnam uit te pluizen of in een probleemstelling te vangen. Mogelijkheid I: Men is tegen oorlog of men is niet tegen oorlog, maar vindt het onverstandig om de oorlog als een illusie te zien. Er is oorlog in Vietnam, eerlijk is eerlijk. Mogelijkheid II: Men onderscheidt in de oorlog twee partijen (twee groepen medemens), in dit geval Amerika en de tegenpartij: de communistische bedreiging. Nu wordt het geweten ingeschakeld en partij gekozen op grond van het innerlijk besef dat gevoed wordt door informatie: knipsels uit de krant, immuun makende televisiebeelden. De keuze valt, laten laten we zeggen op Amerika, want Amerika bindt de strijd aan tegen de kwalijke interpretatie van de communistische leer: het op een democratische, vaak gewelddadige manier willen uitbreiden van macht. Me-

demensen het communisme brengen, zonder dat zij daarom gevraagd hebben. Nu trekt men de conclusie die kan bestaan uit van alles en nog wat. Uit niet op de Communistische Partij Nederland stemmen, uit het sturen van een ansichtkaart naar Nixon als hart onder de riem of in het uiterste geval: zich melden voor vrijwilliger in het Amerikaanse leger. (Een tegenovergestelde standpuntbepaling is uiteraard ook mogelijk. Deelnemen aan de guerrilla in Zuid-Amerika om de kapitalistische onderdrukkers uit het zadel te lichten).

Oprukkend onrecht

De gemiddelde Ego-lezer is militair. Ik ben journalist. Hoe verdedig ik mij tegen het oprukkend onrecht? Hoe bestrijd ik de gevaren die onze gezellige samenleving bedreigen? Een antwoord vinden op die vragen komt in mijn geval neer op het leggen van een relatie tussen journalistiek en actie. Aan beide woorden kleeft een hinderlijk bij-smaakje. Journalistiek is nog te veel omgeven door een zweem van meestal vrijblijvende objectiviteit. Bij acties zal men vooral denken aan de al of niet ludieke demonstraties die uit de hand lopen en waarbij in de verslaggeving de meeste regels zijn uitgetrokken voor het vermelden van de arrestaties en verwerpelijke wanordelijkheden in plaats van het accentueren van de bedoelingen van de betogers.

Eerder in dit stuk beweerde ik dat serieus voor journalist spelen neerkomt op links of gek worden. Het is geen toeval dat vanuit de meeste journalisten links gezind zijn. Regelmatig te worden geconfronteerd met ellende, onrechtvaardigheid, vernieuwing leidt tot het anders stellen van prioriteiten (meer geld voor nieuwe woningen dan voor defensie), leidt tot positiever staan ten opzichte van veranderingen in de richting van de „responsible society”. Het is niet zo overdreven, wanneer ik vermeld dagelijks te worden overstelpt met problemen, menselijke ellende en onrechtvaardigheid. Zou ik iedereen uit de brand willen helpen wat een min of meer morele plicht is, zou ik mij tot op de bodem in het leed verdiepen, dan zou ik spoedig stapelgek worden.

Om u een indruk te geven, lepel ik op wat mij aan recente kwesties, waarmee ik — zeg maar — beroepshalve te maken kreeg, te binnen schiet. In februari werd ik midden in de nacht gebeld door een radeloze man die vertelde dat hij net op straat een bloedende, bewusteloze jongen had aangetroffen, onder invloed van hard drugs. Later bleek het een vereenzaamde dienstweigeraar, geestelijk volledig in de war geraakt, die zijn toevlucht zocht in een overdosis aan opium. Kort daarop kreeg ik een brief van

een oudere man met de vraag: „Weet u wat er met de olie uit de ontplofte tank van de Amercentrale gebeurt die door de poreuze schaal van een pas uitgebreid ei naar binnen dringt?” Toen ik drie dagen op de plek des onheils doorbracht, kon ik de dode vogels en gewassen niet meer tellen. Ik kwam in aanraking met mensen uit het club- en buurthuiswerk, dat voor een aanzienlijk deel niet langer mogelijk bleek vanwege enorme financiële tekorten. Vanavond zag ik beelden van My-Lai, waar geschoten was op alles wat bewoog. En dat waren weerloze, onschuldige mensen. Natuurlijk is dit rijtje verre van compleet. Het gaat om een indruk.

Aanvechtbaar

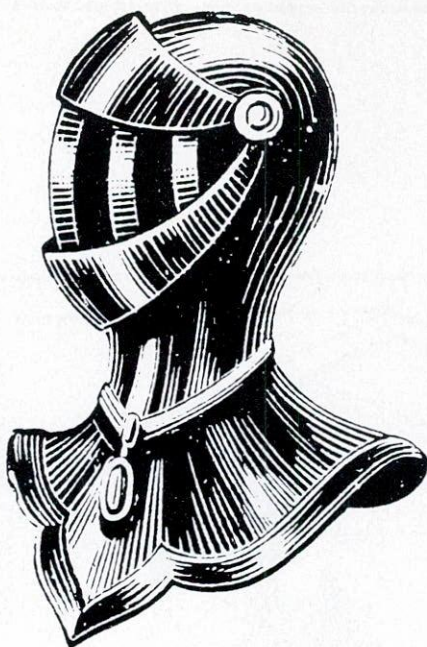
Steeds meer ben ik geneigd geraakt het laf en aanvechtbaar te vinden om uit al deze voorbeelden geen conclusies te trekken en daarmee is de cirkel weer rond. Genuanceerd zijn en twijfelen kan nog zo waardevol en noodzakelijk zijn, het mag nooit impliceren, dat met dat alles de kous af is. Daarom filosofer ik de laatste tijd hoe ik de met een gechargeerd voorbeeld toegevoegde toverformule voor mezelf zou moeten uitwerken. Welk recept ik moet zien klaar te stomen.

Daarbij zijn een paar constateringingen niet van belang ontbloot.

De (buiten-parlementaire) actie, noodzakelijk voor enig democratisch tegenwicht, moet optornen tegen een maatschappelijke orde die steunt op een omvangrijk technisch en administratief apparaat, bemand door deskundigen met goede sociale voorzieningen. Een orde, mede geconditioneerd door vaak verouderde wetten en regels. In de „alternatieve maatschappij” daarentegen werken minder deskundigen veelal in hun vrije tijd en op een meer amateuristische manier. Zij zijn duidelijk in het nadeel.

● Opvallend is, dat van het aantal mensen dat aanvankelijk protesteert, alternatieven aanbiedt, kabouter probeert te zijn, er na verloop van tijd nog maar weinig overblijft. Denk aan de student die actie voert tegen bederf van het milieu om na beëindiging van zijn studie een toppositie te gaan bekleden bij een vuil producerende industrie. Dat er wat dit betreft de laatste jaren een kentering ten goede is, stemt tot getemperde vreugde. Ik doel op het toenemende buurtverzet (Amsterdam) en op de als paddestoelen uit de grond schietende zogenaamde „kritische” groepen onder de juristen, artsen, leraren, groot-industriëlen e.d.

● De situatie binnen het dagbladwezen is, zoals bekend mag worden verondersteld, kritiek. Merkwaardig is evenwel het verschil tussen het oordeel

in gloedvolle volzinnen uitgesproken feitelijke onjuistheden door vertegenwoordigers van de overheid, de industrie en anderen, (gemakshalve aangeduid als de invloedrijken) te corrigeren in zo logisch en eenvoudig mogelijke taal. Het spreekt van zelf dat een tendentieuze activist een identieke behandeling verdient.

Dit is een pleidooi voor het doen van keus. Dat kan uit van alles en nog wat blijken. Ten eerste uit de wijze, waarop die keuze binnen het medium uit de verf komt. Zo zou de krant veel meer als een pamflet kunnen functioneren, waardoor het onderwerp beter in het oog springt. Door suggestieve foto's door het beschrijven van het probleem in naakte bewoordingen, door het in forse letters afdrucken van oplossingsmogelijkheden „gironummers, leuzen die verband houden met het doel van het protest), door het vermelden van bronnen om meer over de zaak te weten te komen, door de eigen standpuntbepaling — helder en genuanceerd — niet achterwege te laten.

Op de televisie probeert de Ombudsman de macht van het medium te optimaliseren. Voor de radio geeft VPRO-Vrijdag gerichte tips voor tal van groepen. Scholieren die om juridische bijstand verlegen zitten, geflipte trippers, meisjes die ongewenst zwanger zijn. Laat VPRO-Vrijdag de illegale zender van de Nieuwmarktbuurt in Amsterdam horen, die rechtvaardige verwijten met betrekking tot woon- en saneringsproblemen verspreidt.

Ten tweede kan een journalist de actie helpen door richtlijnen te geven op het gebied van mediumgebruik. Verborgen verleiders en trekpleisters bedenken. Zoals de Dolle Minafoto „Baas in eigen buik”. Zoals het laten klinken van een noodklok in Oost-Groningen.

Ten derde te kiezen tussen heel zuinig leven in het kader van een eerlijker verdeling van de inkomens. (Als het geld in Nederland rechtvaardig verdeeld wordt, kan iedereen dertig duizend gulden per jaar krijgen), of zo veel mogelijk proberen te verdienen (uitzuigen van het kapitalistische systeem) en een deel van het geld een zo zinvol mogelijke bestemming geven. In de STERreclame optreden voor f 1500, —per spot (opnameduur: 1 dag) voor strokarton om vervolgens de helft over te maken op de giro van de stakingskas van gedupeerde arbeiders in de strokarton.

Als je nu eens voor journalist fietsenmaker invult of militair, zou de wereld er dan beter op worden? De idealist vroeg het zich af en viel in slaap. In zijn droom stond de derde Wereld Oorlog centraal.

NICO HAASBROEK

van journalisten over netelige zaken als bedrijfssluitingen, waarbij het commentaar er meestal niet om liegt en het uitblijven van een scherp verzet tegen de moeilijkheden waarmee zij in hun eigen vak te maken hebben. In de krant werd in krachtige termen de manier veroordeeld waarop werknemers bij fusies met het aloude kluitje het besmeurde riet in werden gezonden. Toen er een aantal kranten — buiten de journalisten en lezers om — samen gingen, was er hoogstens een flauw protest waarneembaar.

Morele plicht

Gevolgtrekkingen uit het voorafgaande liggen voor het oprapen. De belangrijkste zou kunnen zijn dat het minstens de morele plicht (het is de plicht van een padvinder zich nuttig te maken en anderen te helpen, artikel 3 van de padvindingswet) is van in feite iedere journalist alle initiatieven die verbetering van het bestaande beogen zo duidelijk mogelijk te steunen en om de rotte plekken in de samenleving zichtbaar te maken en te bestrijden.

Volgens mij gebeurt dat in onvoldoende mate. De journalist dient gebruik te maken van zijn invloed als zijn geweten hem dat ingeeft. In de meeste gevallen zal hij goed uit zijn woorden kunnen komen en over meer informatie beschikken dan het publiek. Deze vorm van bevoorrechtiging moet slinks worden uitgebuit. Door bij voorbeeld op een hoorzitting — ter plaatse dus —

CARTOONS

Mien doe mij een lol „haal die grauwsluiers weg!”

Je moet je eens laten omturnen paps

